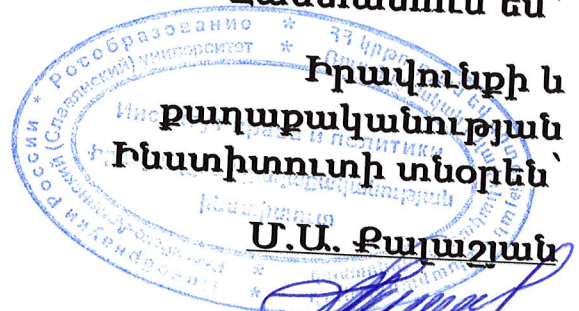

**ԲՄԿ ՊՈՒՀ ՌՈՒՍ-ՀԱՅԿԱԿԱՆ (ՍԼԱՎՈՆԱԿԱՆ)
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ**

Հաստատում եմ՝

**Իրավունքի և
քաղաքականության
Ինստիտուտի տնօրեն՝**

Ս.Ա. Քալաշյան

Ամբիոնի վարիչ՝

Ա. Գ. Թունյան

«22» հունվարի 2023թ.

**Ինստիտուտ՝ Իրավունքի և քաղաքականության
Ամբիոն՝ Քաղաքացիական իրավունքի և քաղաքացիական
դատավարության**

Հեղինակ՝ ի.գ.դ. Դավթյան Անի Համլետի

ԴԱՍԸՆԹԱՅԻ ԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Դասընթաց՝ Քաղաքացիական դատավարություն

Բակալավրի ծրագիր

Դասիչ մասնագիտություն՝ 042101.00.6 Իրավագիտություն

ԵՐԵՎԱՆ

Ներածություն

«Քաղաքացիական դատավարություն դասընթացը» իրավաբանական ֆակուլտետների բակալավրիատում, ուսումնական ծրագրերին համապատասխան, պարտադիր ուսուցման հենքային դասընթացներից է:

Դասընթացը հնարավորություն է տալիս ուսումնասիրել արդարադատության տեսակներից՝ քաղաքացիական գործերով արդարադատությունը, նրա իրականացման փուլերը, քաղաքացիական գործերի առանձին տեսակները, քաղաքացիական դատավարության սկզբունքները, ներկայացուցչության, ընդդատության ինստիտուտները, ապացույցները, հայցի ուսումնունքն ու նրա տեսակները, դատարանում գործին մասնակցող անձանց դատավարական պաշտպանության միջոցները, դատական ակտերի բողոքարկման և դասընթացում ներառված այլ մասնագիտական հարցեր:

Ուշագրավ է, որ «Քաղաքացիական դատավարություն» դասընթացի ուսումնասիրությունն իրականացվում է քաղաքացիական դատավարության տարբեր իրավական ինստիտուտների մասին պատմական զարգացման մասին գիտելիքների զուգորդմամբ, որի ընթացքում ուսանողը լիարժեք կերպով տեղեկանում է նաև Հայաստանի Հանրապետությունում քաղաքացիական դատավարության ոլորտում իրականացված և իրականացվող դատաիրավական բարեփոխումների ժամանակ բազմաթիվ դատաիրավական գործընթացների հետ, գիտելիքների ձեռք բերելով նաև ՀՀ Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքերի՝ պատմական համակարգումների և քաղաքացիական դատավարության գոծող համակարգման, գործող օրենսգրքի ստեղծման և նրա գործածության արդյունավետության մասին:

Բացի դրանից, դասավանդման գործընթացում՝ սեմինար և լաբորատոր գործնական աշխատանքների ընթացքում, պարտադիր է դառնում քաղաքացիական գործերով դատավարական փաստաթղթերի կազմումը և ՀՀ դատական համակարգի տարբեր դատարանների քաղաքացիական գործերի՝ դատական դեպքերի, դատական պրակտիկայի հետ ծանոթացումը և վերլուծությունը, դատավարական տարբեր

խնդիրների առաջադրումը և դրանց լուծման ուղիներին վերաբերող քննարկումների անցկացումը:

Դասընթացը միաժամանակ ենթադրում է նաև քաղաքացիական դատավարության ոլորտում օրենդրական փոփոխությունների և լրացումների հետ ծանոթացումն ու անհրաժեշտ բանավեճերը:

I. Դասընթացի նպատակը և խնդիրները.

«Քաղաքացիական դատավարություն» դասընթացի նպատակն է իրավաբանական ֆակուլտետների բակալավրի բաժնի ուսանողներին քաղաքացիական գործերով արդարադատության իրականացման և նրա դատավարական գործընթացների մասին առավելագույն տեսագործնական գիտելիքների դասավանդումը և ուսանողների շրջանում համապատասխան մասնագիտական գիտելիքների ձևավորումը:

Դասընթացի խնդիրներն են՝

- ուսանողին քաղաքացիական դատավարության և քաղաքացիական գործերով արդարադատության իրականացման և նրա առանձին ինստիտուտների մասին մասնագիտական գիտելիքների փոխանցումը.
- ուսանողների մոտ քաղաքացիական դատավարության ոլորտի հատուկ մասնագիտական տերմինաբանության հաղորդումը և դրա յուրացմանը նպաստելը.
- ուսանողների մոտ դատավարական մտածողության և դատավարական կողմնորոշման ձևավորումը:

II. Կրթական արդյունքները

Դասընթացի հաջող ավարտին ուսանողները պետք է իմանան՝

- Քաղաքացիական դատավարության իրավունքի աղբյուրներն ու հիմնական ինստիտուտները, քաղաքացիական դատավարության ընթացակարգն ու նրա բոլոր փուլերն ու ենթափուլերը:

Կարողանան՝

- Կողնորոշվել քաղաքացիական գործերով արդարադատության գործընթացներում, քաղաքացիական գործերով վարույթի տեսակներում, դատական ակտերի բողոքարկման գործընթացներում, ապացուցման գործընթացում և ապացույների տեսակներում:

Ունակ լինեն՝

- Վերլուծել գործնական դատավարական խնդիրներ.
- կատարել տարբեր տեսական ուսումնասիրություններ քաղաքացիական դատավարություն դասընթացից.
- Հասկանալ և քննարկել սովյալ ոլորտում օրենսդրական փոփոխությունները:

III. Ուսումնական աշխատանքների բաշխվածությունը և ժամաքանակը ըստ կիսամյակների

Ուսումնական աշխատանքների տեսակները	Ամբո ղջը, ակ. ժամ.	Բաշխում ըստ կիսամյակների	
		1 Կի ս.	2 Կիս.
1	2	3	4
1. Ըստ կիսամյակի ընդհանուր դասընթացի ուսուցման ծանրաբեռնվածությունը	252	108	144
1.1 Դասախոսություններ	86	34	52
1.2. Սեմինարներ	68	34	34
1.3 Ինքնուրույն աշխատանք	98	40	58
Ամփոփիչ ստուգում (քննություն, ստուգաբք)		Ստ ուգ ար ք	Քննություն

IV. Դասընթացի թեմաների բաշխման պլանը ըստ ժամանրանակի:

Դասընթացի բաժինները և թեմաները	Ընդհանուր (ակ. ժամ)	Դասախոսություններ (ակ. ժամ)	Մեմինար (ակ. ժամ)
Բաժին 1. Քաղաքացիական դատավարության ընդհանուր բնութագիրը			
Թեմա 1. Քաղաքացիական դատավարությունը՝ որպես արդարադատության իրականացման ձև	7	4	3
Թեմա 2. Քաղաքացիական դատավարության իրավունք:	7	4	3
Թեմա 3. Քաղաքացիական դատավարության իրավունքի աղբյուրները:	8	4	4
Թեմա 4. Քաղաքացիական դատավարության սկզբունքները:	7	4	3
Թեմա 5. Քաղաքացիական դատավարական իրավահարաբերություններ:	7	4	3
Թեմա 6. Կողմերը քաղաքացիական դատավարությունում:	6	4	2
Թեմա 7. Երրորդ անձինք քաղաքացիական դատավարությունում:	6	4	2
Թեմա 8. Դատական ներկայացուցչություն:	7	4	3
Թեմա 9. Դատախազի մասնակցությունը քաղաքացիական դատավարությանը:	7	4	3
Թեմա 10. Քաղաքացիական գործերի ենթակայությունը և ընդդատությունը:	8	4	4
Թեմա 11. Դատավարական ժամկետներ: Դատական ծախսեր:	4	2	2

Թեմա 12. Ապացուցումը քաղաքացիական դատավարությունում:	8	4	4
Թեմա 13. Ապացույցները քաղաքացիական դատավարությունում:	8	4	4
Բաժին 2. Քաղաքացիական դատավարության իրականացման ընթացակարգը:			
Թեմա 14. Հայցային վարույթ:	7	4	3
Թեմա 15. Հատուկ հայցային վարույթ:	6	3	3
Թեմա 16. Հատուկ վարույթ:	6	4	2
Թեմա 17. Քաղաքացիական գործերի քննության կարգը առաջին ատյանի դատարանում:	7	4	3
Թեմա 18. Առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտերը:	7	4	3
Թեմա 19. Քաղաքացիական գործերով դատաքննության պարզեցված ընթացակարգերը:	7	4	3
Թեմա 20. Վարույթը վերաքննիչ դատարանում:	6	4	2
Թեմա 21. Վարույթը վճռաբեկ դատարանում:	6	3	3
Թեմա 22. Դատական ակտերի վերանայման վարույթը նոր երևան եկած և նոր հանգամանքներով:	6	3	3
Թեմա 23. Կատարողական վարույթի ընդհանուր բնութագիրը:	6	3	3
Ընդամենը	154	86	68

- V. Դասընթացի բաժինները և թեմաների բովանդակությունը դասախոսության և սեմինար, գործնական կամ լաբորատոր պարապմունքների անցկացման համար:

Բաժին 1. Քաղաքացիական դատավարության ընդհանուր բնութագիրը:

Թեմա 1. Քաղաքացիական դատավարությունը՝ որպես արդարադատության իրականացման ձև

- Քաղաքացիական իրավունքների պաշտպանության դատական ձևը:
- Քաղաքացիական դատավարության և դատավարական ձևի հասկացությունը:
- Քաղաքացիական դատավարության փուլերը:
- Քաղաքացիական դատավարության վարույթի հասկացությունը և տեսակները:

Թեմա 2. Քաղաքացիական դատավարության իրավունք:

- Քաղաքացիական դատավարության իրավունքի հասկացությունը և համակարգը:
- Քաղաքացիական դատավարության իրավունքի դիսպոզիտիվ-ինպերատիվ մեթոդը:
- Քաղաքացիական դատավարության իրավունքի կապը իրավունքի մյուս ճյուղերի հետ:

Թեմա 3. Քաղաքացիական դատավարության իրավունքի աղբյուրները:

- Քաղաքացիական դատավարության իրավունքի աղբյուրների հասկացությունը և դասակարգումը ներպետական և միջազգային աղբյուրների:

- ՀՀ ներպետական իրավական ակտերը որպես քաղաքացիական դատավարության իրավունքի աղբյուրներ:
- ՀՀ միջազգային իրավական ակտերը որպես քաղաքացիական դատավարության իրավունքի աղբյուրներ:
- ՀՀ ներպետական և միջազգային նախադեպերը որպես քաղաքացիական դատավարության իրավունքի աղբյուր:

Թեմա 4. Քաղաքացիական դատավարության սկզբունքները:

- Քաղաքացիական դատավարության սկզբունքների հասկացությունը և դասակարգումը:
- Քաղաքացիական դատավարության սահմանադրական, միջճյուղային նշանակության և ճյուղային սկզբունքները:
- Սկզբունքների նշանակությունը քաղաքացիական գործերով արդարադատության իրականացման համար:

Թեմա 5. Քաղաքացիական դատավարական իրավահարաբերություններ:

- Քաղաքացիական դատավարական իրավահարաբերությունների հասկացությունը և առանձնահատկությունները:
- Քաղաքացիադատավարական իրավահարաբերությունների ծագման հիմքերը:
- Քաղաքացիական դատավարական իրավահարաբերությունների սուբյեկտների հասկացությունը և դրանց դասակարգումը:

Թեմա 6. Կողմերը քաղաքացիական դատավարությունում:

- Կողմերի հասկացությունը և նրանց դատավարական իրավունքներն ու պարտականությունները:

- Դատակցության հասկացությունը և տեսակները:
- Անպատշաճ կողմից փոխարինումը:
- Դատավարական իրավահաջորդություն:

Թեմա 7. Երրորդ անձինք քաղաքացիական դատավարությունում:

- Երրորդ անձանց հասկացությունը և տեսակները:
- Վեճի առարկայի նկատմամբ ինքնուրույն պահանջներ ներկայացնող երրորդ անձինք:
- Վեճի առարկայի նկատմամբ ինքնուրույն պահանջներ չներկայացնող երրորդ անձինք:
- Երրորդ անձանց դատավարական նշանակությունը և նպատակը քաղաքացիական գործերով:

Թեմա 8. Դատական ներկայացուցչություն:

- Դատական ներկայացուցչության նշանակությունը և դատավարական նպատակները քաղաքացիական դատավարությունում:
- Դատական ներկայացուցչության տեսակները (օրինական, պայմանագրային, հասարակական):

Թեմա 9. Դատախազի մասնակցությունը քաղաքացիական դատավարությանը:

- Դատախազի կարգավիճակը քաղաքացիական դատավարությունում և դատավարական նպատակները:
- Պետական շահերի պաշտպանության նպատակով քաղաքացիական գործերով դատարանում հայց ներկայացնելը:

Թեմա 10. Քաղաքացիական գործերի ենթակայությունը և ընդդատությունը:

- Դատական ենթակայության և ընդդատության հասկացությունը և դրանց տարբերությունները:
- Ընդդատության դատավարական նպատակները և նրա տեսակները:
- Առարկայական ընդդատություն, հասկացությունը և դատավարական նշանակությունը:
- Տարածքային ընդդատության հասկացությունը, տեսակները (ընդհանուր տարածքային, այլընտրանքային կամ տարածքային ընդդատությունը հայցվորի ընտրությամբ, բացառիկ տարածքային ընդդատություն) և նրանց դատավարական նշանակությունը:
- Պայմանագրային ընդդատություն, հասկացությունը, նշանակությունը:
- Քաղաքացիական գործի հաձնումը մեկ դատարանից մեկ այլ դատարան:

Թեմա 11. Դատավարական ժամկետներ: Դատական ծախսեր:

- Դատավարական ժամկետների հասկացությունը և տեսակները:
- Դատավարական ժամկետներ հաշվելը, դրանց կասեցումը և վերականգնումը:
- Դատական ծախսերի հասկացությունը և տեսակները:

Թեմա 12. Ապացուցումը քաղաքացիական դատավարությունում:

- Դատական ապացուցման հասկացությունը և փուլերը: Ապացուցյների հավաքումը, դրանք ներկայացնելը, ապացուցյների հետազոտումը և

գնահատումը որպես դատական ապացուցման գործընթացի փուլեր:
Ապացույցների ազատ գնահատման սկզբունքը:

- Դատական ապացուցման ընդհանուր կանոնները: Ապացույցների վերաբերելիությունը, թույլատրելիությունը, արժանահավատությունը և բավարար լինելը:
- Ապացուցման պարտականությունը քաղաքացիական դատավարությունում: Ապացուցման պարտականությունը բաշխելու մասին դատարանի որոշումը:
- Ապացուցման առարկան: Գործի լուծման համար նշանակություն ունեցող փաստերի և ապացուցման ենթակա փաստերի՝ ապացուցման առարկայի շրջանակը որոշելը:

Թեմա 13. Ապացույցները քաղաքացիական դատավարությունում:

- Դատական ապացույցների հասկացությունը և դասակարգումը: Ուղղակի և անուղղակի ապացույցներ կամ դասակարգում ըստ ապացույցի և ապացուցվող փաստի միջև եղած կապի: Անձնական, իրեղեն և խառը տիպի ապացույցներ կամ դասակարգում ըստ ապացույցի առաջացման աղբյուրի: Բնօրինակներ և պատճեններ, սկզբնական և ածանցյալ ապացույցներ կամ դասակարգում ըստ ապացույցի ձևավորման ընթացակարգի:
- Ապացույցների տեսակները, հասկացությունը: Վկայի ցուցմունքը, գրավոր ապացույցները, իրեղեն ապացույցները, լուսանկարները (լուսաժապավենները), ձայնագրություններն ու տեսագրությունները, փորձագետի եզրակացությունը, մասնագետի բացատրությունը:

Բաժին 2. Քաղաքացիական դատավարության իրականացման ընթացակարգը:

Թեմա 14. Հայցային վարույթ:

- Հայցային վարույթի և հայցի հասկացությունը:
- Հայցի տարրերը և հայցի հարուցման իրավունքի:
- Հայցերի դասակարգումը:
- Հայցի պաշտպանության դատավարական միջոցների տնօրինումը և հայցից պատասխանողի պաշտպանվելու դատավարական միջոցները:
- Հայցի ապահովումը: Հասկացությունը, ընթացակարգը, դատավարական միջոցները:

Թեմա 15. Հատուկ հայցային վարույթ:

- Հատուկ հայցային վարույթի ընդհանուր բնութագիրը:
- Հատուկ հայցային վարույթի գործերի տեսակները և դրանց քննության ընթացակարգը:

Թեմա 16. Հատուկ վարույթ:

- Հատուկ վարույթի ընդհանուր բնութագիրը:
- Հատուկ վարույթի գործերի տեսակները և դրանց քննության ընթացակարգը:

Թեմա 17. Քաղաքացիական գործերի քննության կարգը առաջին ատյանի դատարանում:

- Քաղաքացիական գործի հարուցումը դատարանում:
- Քաղաքացիական գործը դատաքննությանը նախապատրաստելը: Նախնական դատական նիստ:
- Դատաքննություն: Դատական ակտի կայացում և հրապարակում:

Թեմա 18. Առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտերը:

- Դատական ակտերի հասկացությունը և տեսակները:
- Դատական վճռին ներկայացվող պահանջները և բովանդակությունը:
- Վճռի թերությունների վերացումը:

Թեմա 19. Քաղաքացիական գործերով դատաքննության պարզեցված ընթացակարգերը:

- Հեռակա դատաքննություն, հասկացությունը, ընթացակարգը:
- Արագացված դատաքննություն, հասկացությունը, ընթացակարգը:
- Պարզեցված վարույթ, հասկացությունը, ընթացակարգը:
- Վճարման կարգադրություն արձակելու գործերի վարույթը:

Թեմա 20. Վարույթը վերաքննիչ դատարանում:

- Վերաքննիչ վարույթի ընդհանուր բնութագիրը և վերաքննիչ բողոքարկման իրավունքը:
- Վերաքննիչ բողոք ներակայացնող սուբյեկտները:
- Վերաքննիչ բողոք բերելու կարգը:
- Դատաքննությունը վերաքննիչ դատարանում:

Թեմա 21. Վարույթը վճռաբեկ դատարանում:

- Վճռաբեկ վարույթի ընդհանուր բնութագիրը և վճռաբեկ բողոքարկման իրավունքը:
- Վճռաբեկ բողոք ներակայացնող սուբյեկտները:
- Վճռաբեկ բողոք բերելու կարգը:
- Դատաքննությունը վճռաբեկ դատարանում:

Թեմա 22. Դատական ակտերի վերանայման վարույթը նոր երևան եկած և նոր հանգամանքներով:

- Նոր երևան եկած և նոր հանգամանքների հասկացությունը և դրանց տարբերությունը քաղաքացիական դատավարության մեջ:
- Դատական ակտերը նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքներով վերանայման վարույթի հասկացությունը, առարկան և հիմքերը:
- Դատական ակտը նոր երևան եկած հանգամանքներով վերանայելու վարույթը:
- Դատական ակտը նոր հանգամանքներով վերանայելու վարույթը:

Թեմա 23. Կատարողական վարույթի ընդհանուր բնութագիրը:

- Կատարողական վարույթի հասկացությունը և կապը քաղաքացիական դատավարության հետ:
- Կատարողական վարույթը կազավորող իրավական ակտերը:
- Կատարողական վարույթի ընթացակարգը և սուբյեկտները:

VI. Գիտելիքների ստուգման անցկացման ձևերը և մեթոդները ուսանողների մոտ:

Մեմինար պարապմունքների անցկացումը կոնկրետ թեմաների վերաբերյալ, որի ժամանակ ուսանողների պետք է ելույթներ ունենան նախապես հանձնարարված թեմաների հարցերի շուջ հանդիսանում է նրանց գիտելիքների ստուգման հիմնական ձևերից մեկը:

Դատավարական տարբեր խնդիրների լուծումը և օրենսդրական փոփոխություններին վերաբերող նախագծերի քննարկումը գործնական պարապմունքների ժամանակ գիտելիքների ստուգման հաջողված մեթոդներից է:

Լաբորատոր պարապմունքների անցակումը դատավարական տարբեր փաստաթղթերի կազմելու հմտություններ ձեռք բերելու համար նպաստում է ուսանողների մոտ գիտելիքների հարստացմանը:

Բացի դրանից դասավանդման անհրաժեշտ մեթոդներից է նաև ՀՀ դատական համակարգի տարբեր դատարանների քաղաքացիական գործերի՝ դատական դեպքերի, դատական պրակտիկայի հետ ծանոթացումը, վերլուծությունը և խմբային քննարկումները:

Գիտելիքների ստուգման հիմնական ձևերից է մոդուլների կամ ընթացիկ ստուգումների անցկացումը, ստուգարքը և քննությունը, որոնց ժամանակ հնարավոր գիտելիքների ստուգման մեթոդներից է թեստավորումը կամ երկու - երեք մասնագիտական հարցի առաջադրումը ուսանողին, որի պատասխանից կախված է նրա գնահատման արդյունքը:

Գործնական պարապմունքների ժամանակ կարևոր է նաև հետաքրքիր մասնագիտական թեմաներից՝ զեկուցումների և ռեֆերատների հանձնարարումը ուսանողներին և դրանց քննարկումը սեմինար կամ լաբորատոր պարապմունքների ժամանակ:

VII. Քննության հարցաշարի օրինակ:

1. Դատական ենթակայություն և ընդդատություն: Հասկացությունը, դատավարական ինստիտուտների իրավակարգավորումներն ու տարբերությունները:
2. Տարածքային ընդդատության հասկացությունը, տեսակները, դատավարական նպատակը:
3. Բացառիկ տարածքային ընդդատություն, հասկացությունը, դատավարական նպատակը:

4. Տարածքային ընդդատությունը հայցվորի ընտրությամբ, (այլընտրանքային) ընդդատություն:
5. Պայմանագրային ընդդատություն:
6. Գործի հանձնումը մեկ դատարանից մեկ այլ դատարան: Ընդդատության և ենթակայության մասին վեճերը և իրավակարգավորումները:
7. Դատավարական իրավահաջորդություն, հասկացությունը, դատավարական նպատակը:
8. Ապացույցի հասկացությունը: Ուղղակի և անուղղակի, սկզբնական և ածանցյալ ապացույցներ:
9. Ապացույցներ ներկայացնելը և ապացուցման պարտականությունը քաղաքացիական դատավարությունում: Ապացույցների վերաբերելիության, թույլատրելիության, դատավարական կանոնները:
10. Ապացույցների գնահատումը քաղաքացիական դատավարությունում: Գործին մասնակցող անձնաց և դատարանի մասնակցությունը ապացույցների գնահատման գործընթացում:
11. Ապացուցման առարկան, հասկացությունը և ապացուցման առարկան կազմող փաստերը: Ապացուցման եթակա և ապացուցմամ կարիք չունեցող փաստերը և դրանց իրավական հիմքերը:
12. Ապացուցման հասկացությունը, ապացուցման գործընթացին մասնակցող սուբյեկտները: Ապացուցման փուլերը:
13. Ապացույցների ապահովումը, իրականացման դատավարական միջոցները և ընթացակարգը:
14. Վկայի ցուցմունքը քաղաքացիական դատավարությունում, հետազոտումն ու գնահատումը: Առերես հարցաքննություն:
15. Գործին մասնակցող անձի որպես վկայի ցուցմունք դատարանում, նրա հետազոտումը և գնահատումը:
16. Գրավոր ապացույցները, հասկացությունը , տեսակները:

17. Իրեղեն ապացույցները, հասկացությունը, հետազոտումն ու գնահատումը:
18. Լուսանկարները, լուսաժապավենները, ձայնագրություններն ու տեսագրությունները որպես ապացույցներ: Հասկացությունը, ներկայացման կարգը, հետազոտման և գնահատման իրավակարգավորումները:
19. Փորձագետի եզրակացությունը որպես ապացույցի տեսակ, փորձագիտական եզրակացության բովանդակությունը, տեսակները, դատարանում հետազոտման և գնահատման կարգը:
20. Փորձաքննության և փորձագետի հասկացությունը, փորձաքննության նշանակման դատավարական և անցկացման կարգը: Լրացուցիչ և կրկնակի փորձաքննություն:
21. Գործին մասնակցող անձի մասնակցությունը փորձաքննությանը և նրա կողմից ներկայացրած փորձագետի եզրակացության ապացուցողական նշանակությունը:
22. Մասնագետի հարցաքննությունը որպես ապացույց, հասկացությունը, հետազոտման և գնահատման դատավարական կարգը:
23. Դատական ապացուցման հասկացությունը, փուլերը (ապացույցներ ներկայացնելը, հետազոտումը, ուսումնասիրությունն ու գնահատումը):
24. Դատաքննությունը առաջին ատյանի դատարանում: Դատական նիստի բաղկացուցիչ մասերը և դրանց անցկացման ընդհանուր դատավարական կանոնները:
25. Քաղաքացիական գործը դատական քննության նախապատրաստելը: Նախնական դատական նիստը:
26. Առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտերի տեսակները: Դատական ակտերում թույլ տված վրիպակները, գրասխալները և թվաբանական սխալներն ուղղելը:
27. Դատական վճռի հասկացությունը և բովանդակությունը, օրինական ուժը: Լրացուցիչ վճիռ:

28. Դատական ակտերի բողոքարկումը վերաքննության կարգով, սուբյեկտները, իրավական հիմքերը:
29. Բողոքի քննության գրավոր և բանավոր ընթացակարգը վերաքննիչ դատարանում:
30. Վերաքննիչ դատարանի լիազորությունները և դատական ակտերը:
31. Դատական ակտերի բողոքարկումը վճռաբեկության կարգով, սուբյեկտները, իրավական հիմքերը:
32. Բողոքի քննության գրավոր և բանավոր ընթացակարգը վճռաբեկ դատարանում:
33. Վճռաբեկ դատարանի լիազորությունները և դատական ակտերը:
34. Դատական ակտը նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքներով վերանայելու վարույթը, սուբյեկտները, իրավական հիմքերը:
35. Արագացված դատաքննություն: Հասկացությունը, քաղաքացիական գործերի քննության կարգը, դատավարական նպատակը:
36. Հեռակա դատաքննություն: Հասկացությունը, քաղաքացիական գործերի քննության կարգը, դատավարական նպատակը:
37. Քաղաքացիական գործերի քննությունը պարզեցված վարույթի կարգով:
38. Կատարողական վարույթի հասկացությունը, սուբյեկտները: Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին օրենսդրությունը:
39. Հայցային վարույթի հասկացությունը: Հայցադիմումի ձևը, բովանդակությունը, ներկայացնելու դատավարական կարգը և դրանք չպահպանելու իրավական հետևանքները քաղաքացիական դատավարությունում:
40. Հայցի ապահովման, հակընդդեմ ապահովման հասկացությունը, դատավարական միջոցները և նպատակը քաղաքացիական դատավարությունում:
41. Կատարողական հայցերը քաղաքացիական դատավարությունում:
42. Ճանաչողական հայցերը քաղաքացիական դատավարությունում:

43. Վերափոխիչ հայցերը քաղաքացիական դատավարությունում:
44. Խմբային հայցերը քաղաքացիական դատավարությունում, հասկացությունը, օրենսդրական կարգավորումները:
45. Հայցվորի և պատասխանողի պաշտպանության դատավարական միջոցները հայցային և հատուկ հայցային վարույթներում:
46. Հայցադիմումը վարույթ ընդունելը, հայցադիմումի ընդունումը մերժելը, հայցադիմումը վերադարձնելը:
47. Հայցի հասկացությունը, տարրերը: Հայցի առարկան և հիմքի փոփոխուման դատավարական ընթացակարգը:
48. Ընտանեկան գործերով վարույթը:
49. ՀՀ –ում անօրինական տեղեփոխված կամ ՀՀ-ում անօրինական պահովող երեխայի վերադարձի վերաբերյալ գործերի վարույթը:
50. Առանձին աշխատանքանին գործերով վարույթը:
51. Կորպորատիվ վեճերով գործերի վարույթը:
52. Խմբային հայցի հիման վրա քննվող գործերը:
53. Իրավաբանական նշանակություն ունեցող փաստերի հաստատման գործերի վարույթը:
54. Շարժական գույքը տիրագուրկ ճանաչելու և դրա նկատմամբ դիմողի սեփականության իրավունքը ճանաչելու գործերի վարույթը:
55. Անչափահասին լրիվ գործունակ ճանաչելու (Էմանսիպացիա) գործերի վարույթը:
56. Քաղաքացուն անգործունակ կամ սահմանափակ գործունակ ճանաչելու, անգործունակ ճանաչված քաղաքացուն գործունակ ճանաչելու կամ քաղաքացու գործունակության սահմանափակումները վերացնելու գործերի վարույթը:
57. Քաղաքացուն անհայտ բացակայող կամ մահացած ճանաչելու գործերի վարույթը:

58. Երեխայի որդեգրման վերաբերյալ գործերի վարույթը:
59. Քաղաքացուն հոգեբուժական կազմակերպության ոչ հոժարակամ հոսպիտալացման ենթարկելու վերաբերյալ գործերի վարույթը:
60. Քաղաքացուն բժշկական ոչ հոժարակամ հետազոտության և (կամ) բուժման ենթարկելու վերաբերյալ գործերի վարույթը:
61. Ըստ ներկայացնողի և օրդերային կորցրած արժեթղթերով հավաստված իրավունքները վերականգնելու գործերը:
62. Հարկադիր կատարողի դիմումով կողմերի հաշտության համաձայնության հիման վրա դատարանի վճռի վերանայման վերաբերյալ գործերը:
63. Արտոնագրված հաշտարարի մասնակցությամբ արդատական կարգով կնքված հաշտության համաձայնությունը հաստատելու գործերը:
64. Հաշտարարությունը քաղաքացիական դատավարությունում, օրենսդրական իրավակարգավորումներն ու դատավարական նպատակը:
65. Գործերի քննությունը պարզեցված վարույթի կարգով:
66. Հաշտության համաձայնությունը քաղաքացիական դատավարությունում:
Դատարանի վճիռը:

VIII. Քննական տոմսի օրինակ:

Քննական տոմս

1. Դատական ենթակայություն և ընդդատություն: Հասկացությունը, դատավարական ինստիտուտների իրավակարգավորումներն ու տարբերությունները:
2. Դատական ապացուցման հասկացությունը, փուլերը (ապացույցներ ներկայացնելը, հետազոտումը, ուսումնասիրությունն ու գնահատումը):
3. Հայցվորի և պատասխանողի պաշտպանության դատավարական միջոցները հայցային և հատուկ հայցային վարույթներում:

IX. Կուրսային աշխատանքների թեմաների ցանկ:

1. Քաղաքացիական դատավարության վարույթի տեսակները:
2. Քաղաքացիական դատավարության սկզբունքները:
3. Գործին մասնակցող անձինք քաղաքացիական դատավարությունում:
4. Ապացուցումը և ապացույցները քաղաքացիական դատավարությունում:
5. Ներկայացուցչությունը քաղաքացիական դատավարությունում:
6. Դատախազի մասնակցությունը քաղաքացիական դատավարությանը:
7. Քաղաքացիական գործերի քննության կարգը առաջին ատյանի դատարանում:
8. Դատական ակտերի բողոքարկումը վերաքննիչ դատարանում:
9. Դատական ակտերի բողոքարկումը վճռաբեկ դատարանում:
10. Հաշտարարությունը քաղաքացիական դատավարությունում:

X. Ավարտական աշխատանքների թեմաների ցանկ:

1. Ապացուցման գործընթացը և նրա փուլերը քաղաքացիական դատավարությունում:
2. Դատական ենթակայությունը և ընդդատությունը ՀՀ քաղաքացիական դատավարությունում:
3. Դատական ակտերի բողոքարկման ինստիտուտները ՀՀ քաղաքացիական դատավարությունում:
4. Դատական նախատեպը որպես իրավունքի աղբյուր ՀՀ քաղաքացիական դատավարությունում:
5. Վկայի ցուցմունքը քաղաքացիական դատավարությունում:
6. Փորձագետի եզրակացությունը և նրա տեսակները քաղաքացիական դատավարությունում:

7. Դատախազի մասնակցությունը քաղաքացիական դատավարությանը:
8. Հատուկ հայցային վարույթը և նրա իրավակարգավորումները քաղաքացիական դատավարությունում:
9. Հատուկ վարույթը և նրա իրավակարգավորումները քաղաքացիական դատավարությունում:
10. Դատական ակտերի նոր երևան եկած և նոր հանգամանքներով վերանայման վարույթը:

XI. Գրականություն «Քաղաքացիական դատավարության» դասընթացից

Իրավական ակտեր

1. Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիա (1950):
2. Քաղաքացիական դատավարության հարցերով կոնվենցիա (1954):
3. ՀՀ Սահմանադրություն (2015):
4. Քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրք (2018):
5. Քաղաքացիական օրենսգիրք (1998):
6. ՀՀ Դատական օրենսգիրք (2018):
7. ՀՀ օրենքը դատախազության մասին (2017):
8. ՀՀ օրենքը փաստաբանության մասին (2004):
9. ՀՀ օրենքը առևտրային արբիտրաժի մասին (2007):
10. ՀՀ օրենք դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին (1998):
11. ՀՀ օրենք դատական ակտերի հարկադիր կատարումն ապահովող ծառայության մասին (2004):

Մասնագիտական գրականություն

1. **Դավթյան Ա.** Քաղաքացիական դատավարություն: Ուսում.ձեռնարկ, 2-րդ հրատ. Երևան, 2012:
2. **Դավթյան Ա.Հ.,** Քաղաքացիական դատավարություն: Ուսում.ձեռնարկ, 2-րդ հրատ. Երևան, 2007:
3. **Դավթյան Ա.Հ.,** Դատական իշխանության կազմակերպումը ՀՀ սահմանադրական բարեփոխումների արդի հայեցակարգի ներքո: Երևանի Գլաձոր համալսարանի պրոֆեսորադասախոսական կազմի, ասպիրանտների, հայցորդների գիտական 7-րդ նստաշրջանի հոդվածների ժողովածու: Երևան, 2015, էջ 48-60:
4. **Դավթյան Ա.Հ.,** Վարույթի տեսակները ՀՀ քաղաքացիական դատավարությունում և դրանց կատարելագործման արդի հայեցակարգերը դատաիրավական բարեփոխումների փուլում: Երևանի Գլաձոր համալսարանի պրոֆեսորադասախոսական կազմի, ասպիրանտների, հայցորդների 6 – րդ գիտական նստաշրջանի հոդվածների ժողովածու: Երևան, 2013, էջ 85-95:
5. **Զորաբյան Ա.,** Ապացուցման միջոցների հիմնահարցերը ՀՀ Քաղաքացիական դատավարությունում, Թեկն.ատենախ. սեղմ., Երևան, 2013:
6. **Ղամբարյան Ա.** Դատական ակտերի բողոքարկումը ժամանակակից քրեական դատավարությունում: Երևան, 2017:
7. **Մեղրյան Ս.,** Ապացուցումը և ապացույցները ՀՀ Քաղաքացիական դատավարությունում, Երևան, 2020:
8. **Մեղրյան Ս.Գ.,** Պարզեցված ընթացակարգերը Հայայաստանի Հանրապետության Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում, Երևան 2020:
9. **Մեղրյան Ս.Գ.,** Առաջին ատյանի դատարանի քաղաքացիական գործերով դատական ակտերը, Երևան, 2010:

10. **Հովհաննիսյան., Վ. Վ.** Վերաքննության կարգով դատական ակտերի վերանայման հիմնախնդիրները Հայաստանում, Եր., 2013:
11. **Հակոբյան Ա.Ա.,** Դատական նախադեպը որպես իրավունքի աղբյուր. պատմատեսական և իրավական վերլուծություն, թեկն.ատենախոս. սեղմ., Երևան., 2018:
12. **Актуальные проблемы гражданского и административного судопроизводства.** Под ред. В.В. Яркова. М., 2021.
13. **Айрапетян Ю.В.** Актуальные проблемы доступности правосудия в гражданском процессе Армении. Учебное пособие., Ереван, 2017.
14. **Борисова Е.А.** Проверка судебных актов по гражданским делам. М., 2006.
15. **Бодров С.Ю.** Судебный прецедент в системе источников российского права: вопросы теории и практики. Автореф.дис.канд.юрид.наук. Ульяновск, 2004.
16. **Воронцова И. В.** Нормы международного права как источник гражданского процессуального права. Автореф.докт.дисс .М., 2015,
17. **Гражданский процесс. Хрестоматия.** Под ред. М.К. Треушникова. М., 2005.
18. **Гражданское процессуальное право России.** Учебник под ред. Тумановой Л.В., М., 2015.
19. **Гражданский процесс.** Учебник. Под ред. Треушникова М.К., 2021.
20. **Гражданский процесс.**Учебник под ред. Яркова В.В. М., 2022.
21. **Гражданское процессуальное право России.** Учебник. Под ред. М.С.Шакарян. М., 2002.
22. **Гражданский процесс зарубежных стран.** Учебное пособие для вузов. Изд.-во “Проспект”. Под ред.А.Г. Давтян. М., 2011.
23. **Гук П. А.** Судебная практика как форма судебного нормотворчества в правовой системе России: общетеоретический анализ. Автореф.дис.докт.юрид.наук. М., 2012.
24. **Давтян А.Г.** Гражданский процесс в Германии и странах СНГ. Изд.-во “Наапет”, Ереван, 2000.

25. **Давтян А.Г.** Гражданское процессуальное право Республики Армения: состояние, тенденции развития и перспективы. Сборник научных трудов, посвященных 70-летию юридического факультета, Ереван 2003. С. 71.
26. **Давтян А.Г.** Состязательность правосудия по гражданским делам: проблемы эффективности и пути развития в Республике Армения. Сборник научных статей Седьмой годичной конференции Российско - Армянского (Славянского) университета. Ереван, 2013. С. 22-27.
27. **Давтян А.Г.** Эволюция источников гражданского процессуального права Республики Армения. Вопросы теории и практики. Сборник научных статей восьмой годичной научной конференции РАУ Ереван, 2014. С.104-106.
28. **Давтян А.Г.** Развитие теории принципов в гражданском процессуальном праве РА. Заметки о современном гражданском и арбитражном процессуальном праве. Москва, 2004. С. 247-256.
29. **Жуйков В.М.** Проблемы гражданского процессуального права. М., 2001.
30. **Исполнительное производство.** Ответств. ред. В.В. Яркова, М., 2023.
31. **Комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу Российской Федерации.** Под общ. ред. В. В. Яркова. 5 - е изд., перераб. и доп. М., 2021.
32. **Комментарий к Федеральному закону «Об исполнительном производстве».** Под ред. В. В. Яркова. 3-е изд., исправ. и доп. М., 2022.
33. **Треушников М.К.** Судебные доказательства в гражданском процессе. М., 2021.
34. **Тунян А.Г.,** Проверка судебных постановлений в гражданском процессе государств-участников СНГ – Раздел «Армения», Проверка судебных постановлений в гражданском процессе стран ЕС и СНГ: монография, 2-е изд., перераб. И доп. /под.ред. Борисовой Е.А.- М.: НОРМА, 2012, стр. 477-507.
35. **Фархтдинов Я.Ф.** Источники гражданского процессуального права Российской Федерации. Казань, 2001; Фархтдинов Я.Ф. Источники гражданского процессуального права Российской Федерации: Автореф. дис. ... докт. юрид. наук. Екатеринбург, 2002.

Դատական պրակտիկա

36. ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի քաղաքացիական և վարչական գործերով որոշումների ընտրանի: Հատոր XIV, Երևան, 2022: